

KOE KAFA 'OE NGAFA 'OE FEFINE TONGA KE FAKAIVIA

Fakamalo atu kihe kau taki 'oe polokalama ni moe ma'u faingamalie koeni pea 'oku ou tuku e fakafeta'i kihe 'Eiki mo 'ene 'Ofa 'o tau lave monu ai he pongipongi fakakoloa koeni.

Kou kole pe keu Hufanga he ngaahi talafakatapu kuo 'osi hono aofaki kau hao atu ai moe ki'i talaloto 'oku 'amanaki fai. 'I he'eku talaloto ni, 'oku ou fie manatua 'a hoku kaunga fefine fafale ko Toketa Netatua Pelesikoti kuo ne mama'o atu, koe tokotaha ne foki ki 'api ke tokonia e fakaivia.

“ KOE KAFA 'OE NGAFA 'OE FEFINE TONGA KE FAKAIVIA”

'o felave'i moe tu'unga lea kuo kouna au keu kau hono talanga'i he pongipongi ni 'a ia koe **FAKAIVIA 'O FAFINE**

Teu kole atu pe kau fefine moe kau tangata

'i he taimi 'oku ke fanongo ai ki he fo'i lea koe FAKAIVIA, koeha nai 'ae 'ata pe 'imisi 'oku 'i ho'o fakakaukau?

Kataki ka ke ki'i nouti hifo pe 'i ha'o la'ipepa pe tohi, 'ae 'ata pe 'imisi koia 'oe FAKAIVIA kiate koe.

Teu toki vahevahe atu 'eku 'ata pe 'imisi 'oe fakaivia, kau lave mu'a ki he ngaahi 'uuni me'a mahu'inga mei he fo'i lea ni – **FAKAIVIA**

'Oku fisi mai kiate au:

- 'oku 'iai 'ae fiema'u vivili

- 'oku 'iai 'ae to nounou (tau fakatataa pe koe to nounou fakavesitapolo, pe fakapa'anga, pe fakafaito'o, pe fakaako pe 'oku lava pe ke te toe vakai kihe ngaahi naunau kehe 'oku fa'a to nounou)

- 'oku fiema'u 'ae tokoni, pe ke tokonia

- 'oku fiema'u ha fakalahi pe fakamamalo (strengthen)

- 'oku 'ikai ke fe'ungamalie

Koia ai 'oku fiema'u ke FAKAIVIA

Ke langahake Ke saiangē Ke malohiangē Ke lahiangē Ke tupulaki Ke tu'uloa

Ka tau foki mu'a kihe NOFO 'A KAINGA

Na'u tupu hake au 'i homau ki'i 'api mo 'eku ongo matu'a 'i he onongofulu – hu kihe lautohi pule'anga pe 'i Nuku'alofa peau toki hokohoko atu ai.

Na'e 'iai ho mau fu'u mango, kuava, 'ulu niu pea to moe pele, talo, siaine, kava homau mui'api.

'I he Sapate, na'a mau fefoaki'aki me'akai mo homau ngaahi kaunga'api 'a ia koe ni'ihiki koe famili pe kainga. 'I he taimi ni'ihiki na'e ha'u ha leka mei he kaunga'api koe kole me'i masima pe me'i suka, pea neongo e si'i ka na'a mau femolimoli'i pe.

Ko 'eku fine'eiki na'e kau he Langafonua 'a Fafine Tonga; pea 'i homau ki'i feitu'u na'e **ngaue fakataha** moe kau fine'eiki kehe homau kauhala ke tataki e ngaahi ngaue fakakolo kehekehe hange koe 'a'ahi e ngaahi 'api moe toumu'a ke tauhi e kolo ke ma'a; pea moe ngaahi fatongia kehe foki.fekau'aki moe mo'ui lelei. Na'u fanongo leva he taimi koeni kihe kupu'i lea koia:

Ko 'Api 'a Fafine

Ko e tuku'au mai 'o e ngafa takitaha mo 'ene fekaunga'aki mo e fa'ahinga 'o e fefine moe tangata Tonga, na'e ako'i pea tau ako ia mei he 'etau kei si'i, 'i he'e tau tutupu hake, hotau fanga ki'i 'api, mo 'etau matu'a moe nofo 'a kainga.

Na'a tau ako mei ai 'ae fai lelei, anga lelei, taki lelei, fevahevahe'aki, faka'apa'apa, feveitokai'aki, mamahime'a moe 'ofa lahi. Na'e lava lelei katoa pe ia pea 'oku kei tauhi mai ia 'e he tokolahi ki he 'aho ni. 'A ia ko 'eku talanoa eni kihe kuonga 'oe onongofulu moe fitungofulu.

Tuku'au mai e mo'ui moe nofo 'a kainga kihe valungofulu, hifongofulu kihe senituli uataha (21) eni.

'I ha fa'ahinga sosaieti pe, ko e tu'unga pe ngafa fatongia 'o ha taha 'oku 'ikai pe ke tu'uma'u ia, 'oku feliuliaki pe ia 'o fakatatau ki he 'ulungaanga tukufakaholo fakafonua mo e 'ataakai 'oku ne kumoa'i. (Culture is not static).

Koe 'aho ni 'i he kuonga 'oe feliuliaki 'ae sosaieti, ko 'api 'a fafine 'oku kei malava pe 'e fafine, pea toe tanaki mai moe ngaahi ngafa kehe ki hotau ngaahi fatongia

Faingamalie kihe ako, faingamalie kihe ngaue, kihe lotu, kiha ma'u'anga mo'ui pea 'oku tau 'ilo kotoa pe 'oku tukia 'ae mo'ui 'ae sosaieti he vahevahe 'oe ngaahi faingamalie koeni he 'oku 'ikai ke vahevahe taau 'i he levelo kehekehe, kau ai e fakafaikehekehe'i kihe kakai fefine mei he tangata.

'Oku tau faka'amua ma'u pe ka vahe ha koloa pea 'e fai ia 'i he founa tefito mo pau 'oku ne pou pou'i 'a e vahevahe taau (equity) ke tokonia 'a e ngafa fatongia 'a fefine mo tangata.

Fakafeta'i e ngaahi kuonga kuo mahili atu moe tataki 'a Ha'a Moheofo moe ngaahi kau taki kuo nau mama'o atu kuo a'usia pea lave manu vaivai he fangota 'ae lulutai.

- Kuo ako 'a fefine mo tangata pea a'u e ako moe lotu kihe ongo Niua, Vava'u, Ha'apai, 'Eua mo Tongatapu
- Kuo tau heka vakapuna mo vakameili ki mamani lahi.
- Kuo tau kau kihe ngaahi kautaha fakavaha'a pule'anga fakamamani lahi pea kuo tau ako e me'a lahi 'oku kau lelei MO KOVI kihe langafonua, pea TAU lave
- Kuo taki ngaue 'a fefine mo tangata 'i he ngaahi lakanga he ngaue fakaPule'anga he sekitoa taautaha moe ngaahi pisinisi; he ngaahi 'univesiti moe ngaahi poate moe ngaahi komisoni kehe, he siasi moe lotu, pea moe ngaahi mala'e kehekehe

Teu fakafoki mai pe kitautolu kihe 'uhinga 'oe polokalama koeni?

- 'Oku fefe 'ae Fale Alea? Fefe 'ae Kapineti? 'Oku 'iai 'a fefine ka 'oku to nounou fakaha nai? 'A ia 'oku fiema'u e fakaivia faka'uli'ulia ia

Ke ha?

Ke vahetaau e faingamalie kihe tataki moe fakahoko ngaue.

Ta'u lahi 'eku kauvahafolau 'i muli ni, a'u ki 'Afilika, ki 'Esia, ki he ngaahi fonua 'Alepea, pea ki 'lulope mo 'Amelika ni pea te vakai mo tokonia ai e ngaahi ngaue moe feinga lahi 'ae kau taki moe pule'anga, ngaahi kautaha mei tu'a he pule'anga (NGOs) 'oe ngaahi fonua lahi ke "FAKAIVIA 'A FAFINE".

'OKU MALAVA E FAKAIVIA KA LOTO KIAI

Koe FALE ALEA koe fale eni 'oku tongi mei ai hotau ngaahi halanga vaka kihe langafonua moe langa fakalakalaka. 'Oku fiema'u ia ke alea'i hotau halafononga moe kaha'u 'e fefine mo tangata he 'oku faka'Otua pe ia. Na'e foaki 'e he 'Otua 'a 'lvi ke hoa ngaue mo 'Atama. Koe tokolahi 'o Tonga (population) oku 50/50

Koe ngaahi fehu'i moe tali koeni kuou lave kiai koe naunau ia 'oe temokalati, 'oe taki lelei, 'oe taliui ki he kakai 'i he fakahoko ngaue. 'Oku malava ia 'o ka ke a'usia 'ae faingamalie.pea te ngaue fakapotopoto'aki 'ae mafai moe faingamalie.

Sai teu ki'i fakama'opo'opo pe 'eku talaloto

Kuo tau lave kihe FAKAIVIA pea 'oku 'iai ho'o 'ata pe 'imisi kihe fakaivia

Kuo tau lave kihe NOFO 'A KAINGA

Kuo tau lave kihe feliuliuaki 'ae sosaieti

Kuo tau lave kihe ngafa moe 'api 'a fafine pea moe ngaahi ngafa kehe

Kuo tau a'u mai eni keu vahevahe atu ha'aku 'ia 'ata 'oe FAKAIVIA peau tanaki mai kiai 'ae 'O FAFINE

Koe 'ata kiate au 'oe FAKAIVIA 'O FAFINE

Koe "kafa"

Koe kafa 'oe ngafa 'oe fefine Tonga ke fakaivia

Ko hota ta'ovala 'oku no'o 'aki e "kafa"

Ka ngahomohomo hota kafa (hufanga he fakatapu), 'oku 'iai e me'a ia 'oku fehalaaki pe to nounou hota kafa, 'oku fiema'u ke fakalelei'i pe ke fakamalohi'i.

Fakatata mahino, koe fokoutua e ni'ihi 'oku fiema'u ia ke vai siliva - ke fakaivia.

'I he kuonga koeni, 'oku fiema'u vivili ia ke fakaivia hota kafa kae lava lelei 'ae 'api 'a fafine pea toe 'amu ange moe ngaahi ngafa kehe 'oe fefine'i Tonga.

Ke fakaivia fefe?

- Fakaivia faka'ekonokima
- Fakaivia fakapolitikale
- Fakaivia fakasosiale
- Fakaivia 'aki 'ae tokanga makehe ke ngafa 'o fafine he kuonga koeni moe koviti, moe feliuliuaki 'ae 'ea, pea MOE FAKAMAMAHI'I 'O FAFINE
- Fakaivia
- Fakafaingamalie'i

Temou toki talanoa kiai he ngaahi session kehe

Teu faka'osi 'aki pe ke tau vakai mu'a kihe koini seniti 'e 2

1. 'I he tafa'aki 'e taha 'oe koini 'oku tau sio ai kihe fiema'u ke fakaivia 'o fafine koe "pole"
2. Pea tafa'aki 'e taha koe "faingamalie" ke fakaivia ke langahake 'a fafine Tonga pea malava lelei 'ae langafonua ma'a Tonga. Pea mo'oni mo'oni ai 'ae 'Otua mo Tonga ko hoku tofi'a pea moe Mateaki'I Ma'a Tonga

Koe ta'ovala 'o fafine Tonga, 'oku fie ma'u e kafa 'oku malohi, e kafa 'oku matamatalelei, e kafa 'oku alaisia alaikolonga, kae tonu e taumu'a pea moe fakahoko fatongia 'ae fefine'i Tonga

'Oku toki kakato hotau ta'ovala 'i hano ha'i pe nono'o'aki hoto kafa 'oku malohi .

Koe kafa e ta'ovala 'oe fefine Tonga ke fakaivia!

“KOE KAFA 'OE NGAFA 'OE FEFINE TONGA KE FAKAIVIA”

'OFA ATU

Amelia Kinahoi-Siamomua